



Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՌԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

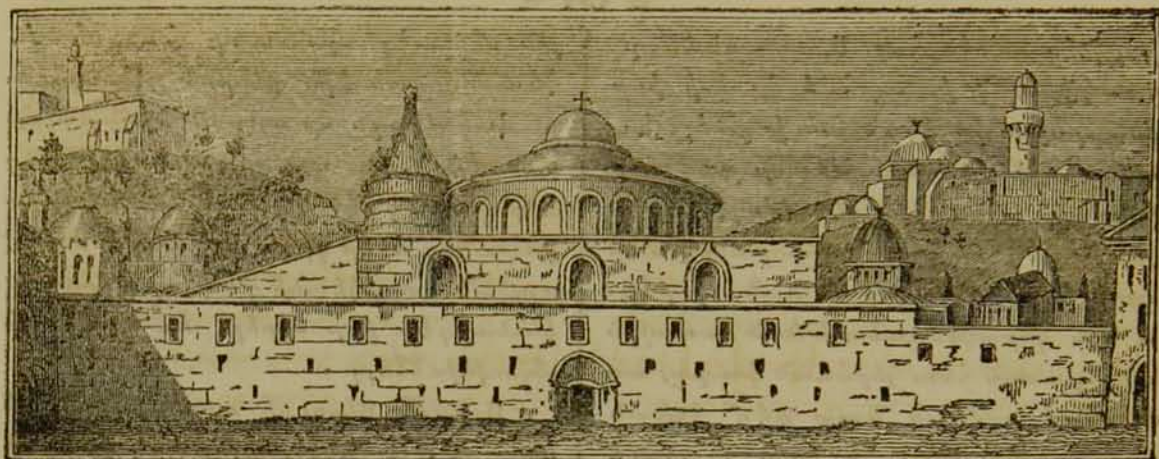
ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ



ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԱՌՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1876



ՄԵՏԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 9.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
1876.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՃԵՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ա Ն Մ Ա Հ Ի

«Խիստ է քեզ ընդդէմ
խթանի աքացել ու»

Շ ա թ ու ն ա կ ու թ իւ ն , տ ե ս թ իւ 8:

ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ, բարուց ապականու-
թեան, խորագէտ և նենգամիտ մարդ-
կանց շահասիրական հնարից շնորհիւ
մարդկութիւնն առ հասարակ մոռա-
նալով և օտարանալով իւր ճշմարիտ
և միակ Արարչէն՝ բազմաստուածեան
անել լաբիւրինթոսին մէջ մոլորուած կը
թափառէր բազում դարեր յուսահատ
և թշուառ, յորմէ աղատութեան ելք
մի գտնելու մասին իսպառ յուսակը
տուր իւր Աստուածոց բազմութենէն,

առ կայծեալ աչքերը դէպ երկինք
գարծուցած՝ անտի միայն օգնութիւն
և փրկութիւն կ'ակնկալէր և նոյն ժա-
մանակի մեծ իմաստասէրներէն մին ար-
դէն լաւ վերահասու լինելով սոյն ճիշ-
մարտութեան, բարձրաձայն աղաղա-
կած է թէ՛ «Մինչեւ յերկնից մէկը չ'իջ-
նէ անհնար է մարդկանց փրկուիլ ու»

Այս փափաքել ժամանակն կը հաս-
նի. Աստուած կը գթայ իւր ձեռակեր-
տի թշուառութեան և տառապանաց

յերկնից ակնկալեալ Աստուածամարդըն կ'իջնէ 'ի խոնարհ և կը սկսի իւր մեծ պաշտօնին ձեռնամուխ լինել, Աստուածային քարոզութեամբ ցոյց տալ խաւարի ստուերին մէջ թարթափող յուսաբեկ մարդոյն՝ ճշմարտութեան լոյսը և երջանկութեան ճանապարհը, և այս վերականգնութեան առաջին արշալուստն հետ յերեւան կուգայ նա և մեռելութեան նորա դէմ հանած հակառակութիւնը՝ որ նախերգանքն է լուսոյ և խաւարի, ճշմարտութեան և ստութեան այն մեծ ահարկու և դաւաւոր պատերազմին, որ երկար ատեն զաշխարհ արեամբ ողողած է և դեռ կը շարունակէ :

Քրիստոնէական հաւատոյ միակ ճշմարիտ և Աստուածային կրօնքը երբ այսպէս կը յայտնուի աշխարհի Աստուածորդւոյն Յիսուսի քարոզութեամբ, այն բոլորէն կը սկսի գետնաքարշ կըրից հակառակութիւնը նորա դէմ. Յիսուս վստահ իւր վարդապետութեան ճշմարտութեան հետեւաբար և յաղթութեան վերայ անվեհեր յառաջ կը քալէ այնքան բազմաթիւ խոչնդոտներու և արգելքներու մէջէն դէպ 'ի իւր դէմ եղեալ նպատակը, իրեն ընկեր և զօրավիգ ունենալով ամբողջ Հրէաստանի մէջ մի միայն մի քանի խեղճ գեղջուկ ձկնորսներ արհամարհ յաջս ժողովրդեան :

Ահա այս ապիկար և անզօր օգնականներով կը սկսի Յիսուս շրջիլ Հրէաստանի սահմանաց մէջ և իւր երկնային վարդապետութեամբ հարուածել անխնայ աշխարհի անիրաւութիւնները, անգթութիւնները, զեղխութիւնները, շուայութիւնները, նախապաշարունակները, սնոթիտպաշտութիւնները, վերջապէս ամեն տեսակ մոլութիւններն ու զեղծումները, որք այնքան ատեն մարդոյն և նորա արար-

չին մէջ տեղ պատուար կանգնելով, հեռացուցած էին զմարդն Սարգիսն :

Իսկ մարդն որ այնքան երկար ժամանակէ 'ի վեր այս ամեն մոլութեանց և զեղծմանց մէջ ծնած եւ սնած էր, կը գոյրանայ և կը դրդուուի այն թափառական ստոյիկեանի դէմ, որ չարաշար կ'անարգէր իւր սիրելի եւ պաշտելի մոլութիւնները :

Ուրեմն Յիսուսի պատերազմը մի մարդու, մի ընկերութեան, կամ մի ազգի դէմ չէր, այլ ընդհանուր աշխարհի դէմ, ազգաց և ազանց դէմ, տէրութեանց և իշխանութեանց դէմ, մէկ խօսքով՝ 'ի սիրուս աշխարհի ցրուեալ բոլոր մարդկային ազգի դէմ :

Նախ Հրէաստանի մէջ Հրէական ազգի կատաղութիւնը կը յարձակի այս նորալուր վարդապետութեան դէմ և ուղելով խղիւղ զայն իւր խանձարութիւն մէջ, 'ի մահ կը դատապարտէ վարդապետը կարծելով ընդ նմին մահաշուքանել եւ վարդապետութիւնը, սակայն սխալած լինելը շուտ ընդ փոյթ կը զգայ. քանզի Յիսուս քանի որ աշխարհի վերայ կ'ապրէր իւր վարդապետութեան հետևող նշանաւոր բազմութիւն մը չէր ունեցած, իսկ երբ հրէական հակառակութիւնն ու հալածանքը զնա 'ի խաչ բարձրացոյց, երբ նա իւր Աստուածային նուիրական աւրեամբ կնքեց և նուիրագործեց իւր վարդապետութեան ճշմարտութիւնը, սրբութիւնը և արդարութիւնը, ահա այնուհետեւ նոր եռանդով և նոր զօրութեամբ կը սկսի յառաջագիմել Քրիստոնէութիւնն. այն տկար և արևմար առաքեալներն Աստուածային ներշնչութեամբ զօրացած և իմաստնացած, ամեն մէկն մի անպարտելի ախոյեան կը հանդիսանայ Քրիստոնէական ճշմարտութեան, որով կը սաստկանայ պատերազմն, կը բազմապատկի

տուգնապն եւ մինչ ցայն վայր միայն Պաղեստինու սահմանաց մէջ պարփա- կեալ յազումն , նոյն սահմաններէն արտաքոյ եւս կը սկսի խլրտիլ և ծա- ւալիլ, որ իբրեւ մի համաձայնակ հրե- դէն քիչ ժամանակի մէջ աշխարհի մեծ մասը եւս ծարակելով, համաշ- խարհական պատերազմի տեսարան մը կը բացուի երկրագնդի վերայ . յորմէ մեծագոր տիրապետներ և հզոր գահաւ կալներն եւս զարհուրելով կը սկսին երերալ իրենց բռնաւոր գահոյից վրայ:

Ամեն տեղ ուր կը հնչէ այս նոր կը- րօնի վարդապետութեան փրկաւէտ և միսիթարական ձայնը, հսն կը ճառա- ցայթէ անմիջապէս շնորհաց լոյսն և հեթանոսական կրօնի անոտիապաշտու- թեամբ տգիտութեան խաւարի մէջ թարթափող ժողովուրդք, աւելորդա- պաշտութեան եւ բռնաւորութեան շնորհիւ թշուառութեան և ստրկու- թեան դատապարտեալ մարդն, որ ճակատագրի, հմայից և հարցախօսու- թեանց աւելորդապաշտական անհե- թեթ հաւատոյ ազդեցութեամբ ան- տրտունջ կը տառապէր և կը տուայ- տէր ստրկութեան և թշուառութեան մէջ զինքն ի ճակատագրէն յոյն դատաւ պարտեալ հաւատալով և այս ալան- դակ հաւատոյ ներգործութեամբ զին- քը կեղեքող և հարստահարող ձեռքը իբրեւ բարերար կը համբուրէր . այս ամեն թշուառութեամբ յետին ծայր թշուառացեալ մարդն երբ կը լսէ սոյն փրկութեան աւետաւոր պատգամը . երբ կը տեսնէ այն պաշտելի ազատու- թեան ուղեցոյցն . երբ կը ճանաչէ ճրչ- մարտութիւնը, կ'ուսանի պարտուց և իրաւանց սահմանը, կ'իմաստասիրէ նոյն իսկ զմարդն թէ ինչ է և ինչ նը- պատակի սահմանեալ այնուհետև իբ- րեւ նորոգ վերածնեալ զգալով իւր կացութեան նուաստութիւնը կը սկսի

շարժիլ և զերծանիլ իւր բռնաւորաց ստրկութեան շղթայէն, որպէս զի կա- րենայ ապրիլ իբրեւ մարդ և իւր քրք- տամբ բարուորել իւր վիճակը :

Սակայն այս նպատակի գործադրու- թիւնը շատ սուղի կը նստի ազատասէր մարդոյն . քանզի թշուառ ժողովրդոց դիակնացած բազմութեան կոյտերուն վրայ իրենց փառասէր գահոյից պատ- ուանդանները հաստատող բարբարիկ բռնակալք երբ կը տեսնեն ժողովրդի սոյն կենդանական շարժումն ու ազա- տասիրական խլրտումը . երբ կը լսեն իրենց դարբնած շղթայից խորտակման շաշիւնն ու շառաչիւնը, այն նոր եւ ազատական վարդապետութեան ազ- դեցութեամբ, կը սոսկան և կը զար- հուրին իրենց առջեւ բացուած սոս- կալի անդունդէն . կը տեսնեն Յիսուսի թագաւորութեան մեծամեծ աշխար- հակալութիւնները . կը զգան ցարդ յի- մարացեալ և անբանութեան մօտեցած ստրուկ ժողովրդեան ժամ առ ժամ հոգւոյ և մոտց զարթնունը և ոգեւո- րիլը . կը լսեն նորա ազատութեան ըղձի և արդար վրէժինդրութեան աղաղա- կը և կը զարհուրին լեղապատառ . քան- զի ակներեւ կը տեսնեն ժողովրդի վե- րականգնման մէջ իրենց մօտալուտ և անկանգներէ կործանումը, ուստի բռ- նակալք և քրմապետք հեթանոսական կրօնի, որոց երկուսն եւս մեծ շահ ու- նէին նոյն կրօնի պահպանութենէն և նորա կործանումն ըստ որում երկուսին եւս հաւաստրապէս կործանում կ'ըս- պառնայր՝ կը գաշակցին միմեանց հետ նենգաւոր խորհուրդ կազմելով, ան- րէնութեան ուխտ կը հաստատեն և նը- զովելով Նազովրեցի Յիսուսը՝ նորա թագաւորութեան դէմ մինչեւ ցմահ կռուելու և մաքառելու ուխտ կը դը- նեն և ահա կը բացուի այն յաւիտե- նական եւ արիւննուռ իռւոյն սոս-

կալի հանդէսն :

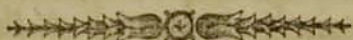
Մի կողմէն հեթանոսական բաղմաստուածեան կրօնի մոլեռանդ քրմաց և քրմապետաց բազմութիւնն իրենց կատաղի լէգէօններով՝ միւս կողմէն բռնակալ գահակալք և խնայք իրենց ստուար և կազմ բանակներով իմարտ պատերազմի կը պատրաստուին և ճակատ կը յարդարեն . բայց որքա՞ գէժ, անդէն, անբանակ և խաղաղ թագաւորութեան մը գէժ . այսինքն ամեն անոնց գէժ, որք Յիսուսի ազատ թագաւորութեան քաղցր հպատակութիւնը ընդունելով, աշխարհի բռնական թագաւորութեան ստրկական լուծը թօթափել կը ճգնին . զարմանալի հակամարտ եւ անհուն անհամեմատութիւն . ահաւասիկ հեթանոսական վիթխարի ամբարտալին կազմ և պատրաստ իւր սոսկալի տանջանարաններով, արիւն և մահ կը բուրէ Քրիստոսի և նորա ամեն պաշտօնաց գէժ . այս սակայն Քրիստոսի պատերազմական պատրաստութիւնն ոչ ուրեք կ'երեւի . ապա ուրեմն անդէն և տկար քրիստոնէութիւնն ինչով պիտի դիմակալէ սպառազէն և հզօր հեթանոսութեան . այս մասին ակնարկ մը եթէ ձգենք . նոյն ժամանակի պատմութեանց վրայ, ամեն բան մեր աչքին կը պարզուի . և ինչ կը տեսնենք , ափ մը անդէն , աղքատ և խոնարհ մարդիկ , որոց զօրավարն ու կառավարն է կամ խեղճ և ողորմելի ձկնորս մը և կամ զառամեալ ու կրթութեալ ալեգարդ ծերունի մը . սոցա միակ զէնքն է իրենց երկնաւոր թագաւորի քառաթեւ Ս . Խաչն , նոցա ամրակուռ զրահն է , նորա Ս . Աւետարանը . սոցա մարտական երգերն են Սաղմոսք և Օրհնութիւնք , իսկ քսջակորով հարուած նոցին , խոստովանութիւն ճմարտութեան և Աստուծոյ արարչին յաւիտենից :

Հեթանոսութիւնը անէծք և նախատինք կը տեղայ Քրիստոնէութեան գէժ . իսկ նա օրհնութիւն եւ բարիք կը փոխարինէ , հեթանոսութիւնը հարուած և պատիժ կ'անծրեւէ նորա վերայ , զոր նա համբերութեամբ և սիրով կ'ընդունի . հեթանոսութիւնը ահա հարկու տանջանարաններ կը պատրաստէ անոր համար . իսկ նա սիրով եւ ուրախութեամբ կ'ընդգրկէ զայնս . մահ քան զկեանս , պատուական համարելով :

Ահա այս զարմանալի հակամարտութեամբ այն սոսկալի պատերազմն կը շարունակուի տարիներ եւ դարեր մեծ անգթութեամբ , մինչեւ որ հեթանոս սպանողաց սուրն կը մաշի , իսկ Քրիստոնէայ սպանելոց զօհր կը բաղմասպատկի . հեթանոս աւարառուաց մթերանոցներն աւալներով կը լէցուին . իսկ Քրիստոնէայ կողոպտելոց կողոպուան չը սողա իր . հեթանոսութիւնը ձանձրանալով կը լքանի . իսկ Քրիստոնէութիւնը քաջալերուելով կը շրջապանայ . հեթանոսութիւնը հետզհետէ պարտեալ կը խոնարհի . իսկ Քրիստոնէութիւնը յաղթական կը բարձրանայ . քրիստոնէական կրօնի զօհրուն բոսորաբուխ արեան մէն մի կաթիլներն , որք առատօրէն երկիրը սռողեն յին , հազարաւոր եւ բիւրաւոր արդիւնք յառաջ կը բերեն . վերջապէս նիւթական բիրտ զօրութիւնն զգալով իւր տկարութիւնը , կորագլուխ տեղի կը տայ բարոյական զօրութեան որ ահարգել կը սկսի յառաջ դիմել և տիրապետել . Գողգոթայի սարին վրայ բարձրացած պատժոյ և նախատանսոց փայտի նշանն արքայական դրոշակաց վրայ կը սկսի ծածանիլ , և Բեթլէհէմի անշուք այրին մէջ ծնած աղքատ Յիսուսի թագաւորութիւնը արքայական շքեղ գահոյից վերայ կ'ամբառնայ ,

Թագադարդ գլուխներ՝ ջերմ երկրպա-
զուք կը դառնան այնմ եւ հեթանո-
սական պատիր չստուգածոց շքեղա-
կառոյց մեհեաններն բրիստանէական
կրօնի վառարաններ եւ ճշմարիտ Աս-
տուծոյ երկրպագութեան տաճարնե-
րու կը փոխարկուին, որոց երկնաբերձ
գագաթան վրայ շքեղ եւ յաղթական
կը շողայ Աստուածորդւոյն Յիսուսի
քառաթեւ Ս. Խաչն ։

(Շարունակելի ։)



ԱՌԱՋԻՆ ԽԱԹԹԻ-ՀԻՄԱՅՈՒՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ

Օգոստոսիտա Սուլթանին Առաջին
Խաթթի-Հիմայունը Մասիս պատուա-
կան լրագրէն առնելով՝ Սիօնի մէջ եւս
կը գնեմք, ոչ թէ միայն մեր ընթերցո-
ղաց հաղորդելու նպատակաւ, որոնք
թերեւս կարդացած են Ազգ. լրագր-
րաց մէջ, այլ իբրեւ պատմական ըն-
տիր յիշատակարան Հանդիսիս միջո-
ցաւ ապագայից հաղորդելու համար,
վասն զի յայտնի է, թէ շատ անգամ
լրագրական թերթերը չեն պահպա-
նուիր, իսկ պարբերական տետրակները
կը պահպանուին ։

« ԻՄ մեծաշուք Վեղլիս Մէհմէտ
Րիւշտի փաշայ ։

« Անդրանիկ եղբայրս, Սուլթան
Մուրատ Խան Ե. Աստուածային կա-
մօք պետութեան զբաղմունքներէն
ձեռք քաշելով, ըստ Օսմանեան օրինի,
մեր Նախահարց գահն ելանք ։

« Ձեր ծանուցեալ փորձառութիւնն
ու խոհականութիւնն եւ Տէրութեան

կարեւոր խնդրոց նկատմամբ ունեցած
հմտութիւնը գիտնալով, զՁեզ վերա-
հաստատեցի Մեծ. Եպարքոսութեան
եւ նախարարաց Խորհրդոյն նախագա-
հութեան պաշտօնին մէջ, բոլոր ներ-
կայ պաշտօնեայք ալ նմանապէս վե-
րահաստատուած են իրենց պաշտա-
մանց մէջ ։

« Իմ բոլոր վստահութիւնս Աս-
տուծոյ վրայ դնելով, փոփաքս ու նը-
պատակս է մեր Տէրութիւնն անդոր-
րել ու հաստահիմն ընել, առանց բա-
ցաւութեան բոլոր հիպոտակ ժողովր-
դոյս ազատութեան եւ արդարութեան
գործադրութիւնը վայելել տալ ։ Ար-
յուսեամ թէ նախարարներս եւ այլ
պաշտօնեայներս ալ իմ այս փոփաքս
գործադրելու պիտի ջանան ։

« Յայանի է որ Օսմանեան Պետու-
թեան ներկայ տագնապալից վիճակը
բաղմադիմի պատճառներէ յառաջ ե-
կած է, եւ այս պատճառներէն որն ալ
որ նկատողութեան առնուի՝ կուգայ
հոն կը յանգի թէ լէրի վրայ հաստա-
տեալ օրէնքներն ու կանոններն ար-
դարութեամբ եւ ամբողջութեամբ չեն
գործադրուած եւ Վարչական գործոց
մէջ ամեն ոք իւր հաճոյից հետեւած
է ։ Եւ ժամանակէ մը ի վեր Տէրութեան
երկիրներուն եւ ստացուածոց Կառա-
վարութեանն ու մատակարարութեա-
նը մէջ տիրած անկարգութեանց այս
աստիճան սաստկանալը, մեր գանձա-
յին մատակարարութեան նկատմամբ
ամեն կողմանէ ցոյց տրուած անվստա-
հութիւնը, մեր դատարանաց՝ ժողո-
վրդեան արդար իրաւունքը պաշտպա-
նելու վիճակին մէջ չը դրուիլը, երկրին
ամեն կերպ ընդունակութեան հակա-
ռակ վաճառականութեան, արհեստից
եւ երկրագործութեան երեսի վրայ մը-
նալն, եւ վերջապէս երկրին բարգա-
ւաճման եւ հպարտակաց անհատական

ազատութեան ու բարեկեցութեան համար մինչեւ ցարդ ձեռք առնուած միջոցներուն այլ և այլ պատճառանօք երեսի վրայ թողուլը, բոլոր ասոնք, օրէնքներն յարատեւութեամբ ՚ի գործ չը դրուէին յառաջ եկած են: Ուստի ամենուն վստահութիւնը գրաւելու պայմանաւ, եւ օրինաց հաստատութեան բարի նպատակաւ, Շէրի-Շէրիֆի վճռոց համաձայն և երկրին ճշմարիտ պիտոյից համապատասխանող առ ժամս պատրաստ գտնուած օրէնքներէ զատ, ասկէ ետքն աւելցուելիք ուրիշ օրինաց ալ կէտ առ կէտ գործադրութիւնն երաշխաւորելու և տէրութեան ելուժնոյց հաւասարակշռութեան ու բարւոք մատակարարութեանն հակելու համար ընդհանուր ժողովոյ (Մէճլիսի ումումի) մը պէտքն զգալի եղած ըլլալով, ասոնց վրայօք նախարարաց խորհրդոյն մէջ տեղի ունեցած առաջարկութեանց ու խորհրդակցութեանց արդիւնքը պէտք է ինձ ներկայանալ. օրինաց ճշդիւ գործադրութիւնը կարող մարդոց պիտի յանձնուի. առանց բանաւոր պատճառի պաշտօնեայք իրենց պաշտօնէն պիտի չարձակուին, քանզի այս բանիս՝ երկրին կարի փնտաւար լինելը հասկցուած է. ամեն տե սակ պաշտօնավարութեան յարմար կարգադրութիւններ պիտի ըլլան, և այդ պաշտօնանց գլուխը ձեռնհաս մարդիկ պիտի նստին. բոլոր նախարարք և բարձր ու ստորին աստիճանի պաշտօնատարք իրենց իւրաքանչիւր գործոց համար պատասխանատու պիտի համարուին. այս մասին անփոփոխ ընթացք մը պիտի սահմանուի: Եւրոպական ազանց նիւթական ու բարոյական զարգացումն ուսման և դիտութեան շնորհիւ եղած է. իմ երկրին ժողովրդոց բնական սրամտութիւնն և ամեն տեսակ ուսմանց ու դիտու-

թեանց մասին ունեցած ընդունակութիւնը գիտնալով իմաստ կարեւոր և ստիպողական կը տեսնեմ՝ առանց վայրկեան մ' իսկ կորուսանելու՝ աշխատել հասարակայնի դատարարակութեան ծաւալման եւ անոր բարձրագոյն աստիճանի յառաջագիմութեանը:

«Գաւառաց մէջ քաղաքային, գանձային եւ վարչական դրութիւնն ալ բարենորոգելու համար անմիջապէս պէտք եղած փոփոխութեանց պիտի ձեռնարկուի: Անցեալ տարի խռովութարաց դրդմամբ Հէրսէքի և Պոսնայի մէջ ծագած յեղափոխական շարժման վրայ այս անգամ ալ Սերվիոյ ապստամբութիւնն աւելցած է. սակայն երկու կողմանէ ալ թափուած արիւնները մի և նոյն հայրենեաց զաւակներուն սրիւնն ըլլալուն, այս վիճակին շարունակութիւնը չափազանց մորմոք կը պատճառէ ինձ. ուստի պէտք եղած միջոցները ձեռք պիտի առնուին այս ցաւալի խռովութեան վերջ տալու համար. բարեկամ Տէրութեանց հետ հաստատեալ դաշնագրութիւնք ըստ ամենայնի պիտի յարգուին եւ նոյն Տէրութեանց հետ մեր ունեցած միջտերիմ յարաբերութիւններն աշխատելու է որ աւելի սերտ ըլլան: Ասոնք են մեր նպատակն ու անկեղծ կամքը: Ամենակարողն Աստուած, յաջողութիւն շնորհէ մեր ջանից. ամէն:

1393 Շապան ԻԿ:



ԱՍՏԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՐԵՎԱԿԱՆԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀ

Հանդիսիս նախընթաց թուով խոստացանք, որ առանձինն յօդուածով արեգակնային աշխարհը կազմող երկնային մարմնոց վերայ մանրամասն ծանօթութիւններ հաղորդեմք ընթերցողաց:

Աստղագիտութեան մէջ արեգակնային դուրսին, կամ արեգակնային աշխարհ կըսուի աստեղաց այն խումբը, որոյ մէկ մասն է մեր երկիրը: Արեգակը այս աստեղաց կեդրոնին, կամ իրենց շարժմանց հասարակաց վառարանին վերայ է: Արեգակնային աշխարհի կազմիչ մասերն են:

Ա. Կեդրոնական մարմին Տը, որ վերաբերութեամբ ալոց անշարժ է խումբին մէջ. ծաւալով շատ մեծ խումբի բոլոր աստղերէն և ինքնին լուսաւոր: Այս է Արեգակը:

Բ. Հարիւր ասն և վեց երկրորդական մարմիններ, կամ մոլորակներ, որոնք արեգակէն առաւելական հեռաւորութեամբ շարուած են միջոցին մէջ. գրեթէ շրջանակաձեւ ոլորտներով կը դառնան արեգական շուրջը և անկէ կընդունին իրենց լոյսը, որով մեզ տեսանելի կըլլան երկնից մէջ:

Մոլորակները երեք գլխաւոր խումբի կը բաժնուին.

1⁰ Միջին մոլորակք. որոնք ամենէն մերձաւորներն են կեդրոնական մարմնոյն. և իրենց կարգն է. Փայլածո. Արոսի. Երկիր և Հրապ:

2⁰ Մեծ մոլորակք, որոնք կեդրոնական մարմինէն առաջիններէն աւելի հեռու են, և իրենց կարգն է, Լուսին. Երևա, Ռուսնո և Նեպտուն:

3⁰ Փոքր մոլորակք. ասոնք ամենը Հը-

րաւին և Լուսնի թագին մէջ տեղն են, և նախընթաց մոլորակաց երկու կարգերը իրարմէ կը բաժնեն: Մինչև այսօր գտնուած Փոքր մոլորակները թուով 103 հատ են, բայց անտարակոյս կան ուրիշ շատերը, որոնք հետզհետէ պիտի գտնուին:

Գ. Տասն և ութ արբանեակներ, որոնք գլխաւոր մոլորակաց մի քանիին շուրջը կը դառնան. ինչպէս լուսինը՝ երկրին, չորս արբանեակք՝ Լուսնի թագին. ութն հատ՝ Երեւակին. չորս հատ՝ Ռուսնոյն և մի հատ՝ Նեպտունին:

Ռուսնոյն արեգակնային աշխարհը կազմող մարմիններն են 135 հանդերձ արեգակամբ, այսինքն 1 կեդրոնական գունտ, որ 116 մոլորակաց շարժմանց կ'աղդէ և 18 արբանեակք որոնք իրենց գլխաւոր մոլորակներուն հետ հինգ աշխարհներ կը ձեւացնեն, որոց իւրաքանչիւրը ընդհանուր մոլորակային դուրսեան հետ կարի մերձ նմանութիւն մը ունի:

Նախնիք 135 աստղերէն միայն 8 հատ կը ճանաչէին. այն է Արեգակը, Երկիրը, և Լուսինը. Փայլածուն, Արուսեակը, Հրատը, Լուսնի թագը և Երեւակը, որոնք պարզ աչքով ալ կը տեսնուին: Բայց նոքա զգայարանաց պատրանացը հետեւելով՝ Երկիրը անշարժ կը համարէին Աշխարհի կեդրոնը և կը կարծէին, որ երկրի շուրջը կը դառնան, Արեգակը, Լուսինը և միւս հինգ մոլորակները, ամեն հաստատուն կարծուած աստղերը, որոնք երկնից հեռաւորագոյն գաւառներուն մէջ կը փայլին:

Երեք դարէ 'ի վեր է, որ Կոպեռնիկի գտաւ Աշխարհի բուն դուրսինը. դիտակներուն գիւտով նոր մոլորակները յայտնուեցան. ինչպէս և արդէն ծանօթ մոլորակաց արբանեակները:

Ռւրմանոսի գտնուիլը մէկ դար չե-
զաւ . 108 փոքր մուրափներն ալ 1801էն
սկսեալ հետզհետէ գտնուեցան մինչեւ
մեր օրերը . իսկ Նեպոտնի գտնուիլն
երեսուն տարի եղաւ :

Մուրափային դրութիւնը կազմող
այս ամեն երկնային մարմիններն գլխա-
ւոր երկու շարժմանց ենթակայ են :
Այս շարժմանց առաջինը այն է , որ
այս գնդակերպ մարմիններն իրենց տը-
րամագծերուն միոյն վերայ կը դառ-
նան : Այս առաջին շարժման ենթա-
կայ են , Արեգակը , մուրափները եւ
իրենց արբանեակները :

Երկրորդ շարժմամբ , որ տարեկան
ընթացք կըսուի , բոլոր մուրափները
իրենց արբանեակներով Արեգական
շուրջը կը դառնան : Բայց հարկ է գիտ-
նալ , որ արբանեակները իրենց մուր-
ափաց տարեկան ընթացքին հետեւե-
լով հանգիւրձ առանձինն իրենց մուր-
ափաց շուրջն եւս կը դառնան : Գրե-
թէ ընդունուած է , որ Արեգակն եւս
միջոցին մէջ կը շարժի :

Գ . Բաց ի մուրափներէն ուրիշ առ-
տեղաց անթիւ բազմութիւն մը եւս
Արեգական շուրջը կը դառնայ ընդ-
հանրապէս իսիստ երկար ոլորտներով ,
այս աստղերն են Գիսաառնիւնը , որոնք
տեսակ մը ամպամածային աստղեր են
և կ'որոշուին մուրափներէն եւ միւս
աստղերէն լուսաւոր տտունով մի , ո-
րոյ ձևը և փոփոխ տարածութիւնները
Գիսաւորաց Արեգակէն ունեցած հե-
ռաւորութեանց համեմատ , կը փոփո-
խին : Գիսաւորներու թիւը կը նշանա-
կեն աստղագէտք , թէ և պատմութիւնը
անոնց առաջին անգամ երեւնալու
թուականը պահած չէ և մեք չեմք գի-
տեր թէ երբէք պիտի վերերևին . այ-
նու ամենայնիւ ասոնց մի քանիսը շատ
անգամ վերերեւած են պարբերական
ժամանակամիջոցներով , և այս պատ-

ճառաւ ոմանց վերադարձ շրջանը հա-
շուած են , ուստի կարող եմք Գիսա-
ւորները համարել իբրեւ լրացուցիչ
մասն Արեգակնային աշխարհին :

Ե . Գարձեալ մուրափային և գիսա-
ւորային խումբը կազմող երկնային մեծ
մարմիններէն զատ , կարի փոքր անհա-
մար մարմիններ երկնից զանազան գա-
ւառներուն մէջ կը ճանապարհորդեն .
երբեմն առանձինն , երբեմն խմբովին
միացած , որոց վերադարձ շրջանը կա-
նոնաւոր ժամանակներու մէջ տեղի
կ'ունենայ : Երբէք այս մարմնոց գո-
յութիւնը չափոյի իմանայինք եթէ
երկիրը իւր ոլորտին մէջ սոցա կոյտե-
րուն քովէն չանցնէր : Այս մանրամաղ
մարմիններն , որ կը քերեն և կը կտրեն
մթնոլորտը , անոր մէջ կը բորբոքին և
երբեմն ալ երկրին վերայ կ'իյնան , ա-
սոնք են Ռուդ ապրէլը և օդաքարերը :

Վերջապէս ի բաց առեալ այս ա-
մենը , կայ նոյնպէս լուսաւոր մանեակ
մի ոսպնածեի նման , որ հաւանականա-
բար վերն յիշուած օգերեւոյթներուն
նման կազմուած է և կը շրջապատէ Ա-
րեգակը բաւական հեռաւորութեամբ :
Այս երեւոյթը երկրէն կը տեսնուի
տարւոյն որոշեալ ժամանակներու մէջ
հորիզոնին վերի կողմը իբրեւ լուսա-
ւոր կոն մը՝ Արեգական մոնեղն յետոյ
կամ ծագելէն յառաջ . այս է Ղրթիսիսի
լոյսը :

Ահաւասիկ Արեգակնային աշխար-
հին ամբողջութիւնը :

Սոյն դրութեան ուսումը կարի շա-
հաւէտ է մեզ համար . այս անհուն
տիեզերքին մէջ մեր մեծ հայրենիքն է
սոյն դրութիւնը . որովհետեւ մեր եր-
կիրը մուրափային ընտանեաց անգամ
ներէն մին է : Թէ և երկիրը համեմա-
տութեամբ ամբողջ դրութեան աւազի
հատիկ մի է . և նոյն իսկ դրութիւնը
Տիեզերաց համեմատութեամբ կորու-

սանելի կէտ մը . այնու ամենայնիւ ո՞վ կարող է մերժել սորա ուսումը նախ քան զամենայն :

Արեգակնային աշխարհը մէկն է հազարաւոր աշխարհաց , որոց կեդրոնական աստղերու փայլիւ կը տեսնեմք երկնից երեսը գիշերները . թերեւ մեր դրութիւնը այսչափ անհամար դրութեանց մէջ չըլլայ ամենակարեւորը և ոչ ամենարեւարձակը . բայց մէք միայն զայն կարող եմք ճանչել իւր մանրամասնութեամբք . միայն զինքը կազմող մարմնոց շարժումներն կարող եմք ճշտութեամբ չտիկել , և այնու իմանալ այն մեքենական և բնական օրէնքները , որովք կը կառավարուին , և այնու թափանցիլ տիեզերական յօրինուածին ամենարեւահանուր օրինաց : Ստոյգ է , որ Արեգակնային աշխարհէն անդին կարող է բարձրանալ և ընդարձակիլ տեսութիւնը և մտածութիւնը հեռադէտներու շնորհիւ . կարող է հաստատել այնպիսի շարժումներ , որք հաղիւսւածն դարերով զգալի կըլլան . որոշել աստղաց բնութիւնը , յայտնել կազմութիւնը այն գոյացութեանց , որոց հրաշէկ սպիտակութենէն յառաջ կը գայ իրենց լոյսը , բայց դարձեալ հարկ է , որ անհրաժեշտապէս մեզ առաջնորդէ առ այս մեր դրութեան ուսումը :

Ուստի մէք նպատակ ունենալով ընթերցող ազգանոց աստղագիտական զանազան կարեւոր ծանօթութիւններ տալ , քաղուածելով Քաղղիացի երեւելի հեղինակաց գործքերէն , Տիեղերաց Բետտ-Բիւնէն և Արեգակնային աշխարհի անփոփ և համառօտ ծանօթութենէն յետոյ կըսկսեմք Արեգակէն և հետզհետէ յառաջ կ'երթամք :

Ա Ր Ե Գ Ա Կ Ն

Միջոցը աստղադարձող ամենաստղերէն աւելի , Արեգակն է մարդոյ միտքը դրաւորը , և կարող եմք ըսել , առանց դիպուածական կարծիք մը մէջ բերելու երկիւղն ունենալու , որ միւսն է արեգակը միւս մոլորակաց մակերեսոյթին վերայ ապրող էակաց համար :

Դրութեան ամեն երկնային մարմնոց շարժմանց կեդրոնը , իւր ծաւալով ամենուն վերայ տիրող ազդեցութիւն մի ունի . զանոնք կը դնէ ձեւով և տարածութեամբ գրեթէ անփոփոխ ծիրերու մէջ , այն է մեզ համար և միւս մոլորակաց բնակչաց համար վառարան անսպառելի լուսոյ , տաքութեան և հետեւաբար կենաց : Երկիրը և ամեն մոլորակային գունտերը ինքնանէ կընդունին ամեն մեքենական և տարրաբանական զօրութիւնները իբրեւ մշտաբազմազան ազդերէ զօրութեան , այլ սակայն այս ամեն մարմնոց ընդունածը նորա դուղնաբեայ մէկ մասն է :

Այս անհուն գունտի զարմանալի արագութեամբ եղած երեւումներն , ամեն կողմ որ կընդհարին , երեւոյթներ կը պատճառեն , երբեմն լոյս , երբեմն տաքութիւն , երբեմն տարրաբանական արգասիքներ . վերջապէս և երբեմն ալ ելեքտրական և մագնիսական հոսանքներ :

Ի՞նչ է այս զօրութեան ծագումը , որոյ ազդեցութիւնը մեր երեւակայութիւնը եւ մտածութիւնը կը յուղէ . ի՞նչպէս կը նորոգի այս վառարանը , որ հազարաւոր տարիներէ ի վեր անդադար կը ճառագայթէ . Արեգակը , որ մոլորակային ամբողջ ընտանեաց համար հասարակաց հայր է , ի՞նչ օրէնքներով զանոնք իր ազդեցութեան

տակ կը պահէ . եթէ տակաւին այս
հարցերը չէ լուծած գիտութիւնը ,
գոնէ իբրեւ լուծանելի խնդիրներ
անոնց վերայ կը սքաղի . արդէն հաս-
տատած է մի քանի սկզբունքներ , ու
րոնք օր մը պիտի ըլլան հիմունք տիե-
ղերաց շարժիչ զօրութեան : Արեգա-
կան ձեւոյն , հեռաւորութեան , եւ
տարածութեան վերայ աստղագիտու-

թիւնը այսօր գրական ապացոյցներ ու-
նի . հաստատած է միջոցին սէջ անոր
հողովական և թաւալտական շարժում
ներն և հաւաքած է բնական և տար-
րաբանական կազմութեան և մակե-
րեւոյթին վերայ տեղի ունեցած երե-
ւոյթներուն վերայ շարք մի օգտակար
գործոց , որոց հետզհետէ պիտի ծա-
նօթացնեմք ընթերցողները :

ԱՂԲԻՒՐՆ ՓԻԼԻՊՊԵԱՅ՝

Ա.

ԱՄԱՂԱԿԱՆ ստուերածու ժամ գիշերոյն փախըստեան .
Հանգչի երկիր և լուսնոյն ննջեն նըշալք ջուրց յորբան .
Աստեղք յերկնից 'ի խորան տակաւ նուաղին ետ ընդ ետ .
Հսկէ և եթ արուսեակ՝ արփագեղոյն կարապետ

Ի ջինջ շառալ լուսահետ :

Ճրպուռն յողքոց 'ի մրմունջ երգէ 'ի ծիղ ձիթենւոյն .
Ծաղկունք 'ի դաշտ համասփիռ փայլին 'ի ցօլ գիշերոյն .
Ու 'ի ծոց նոցին երփնագեղ՝ աման խնկոց քաղցրաբոյր ,
Մերձի ղեփիւռ փափկութեւ քաղել սիրուն մի համբոյր
Նոյն արձակել ըղձունչ իւր :

(*) Փիլիպպոսի աղբիւրը երբեք չէր կոչուած հեռաւորութեամբ հարաւային արեւ-
մբտեան կողմէն հովտի մը մէջ : Աւանդութեամբ կը կարծաւի թէ այս այն ջուրն է , ուր Փիլիպ-
պոս , մին յետոյ սարկաւադաց , եթովպիոյ Անդակայ տիկնոջ ներքինին մկրտեց : Աղբիւրը կեւ-
լայ լեռան կողէն , որոյ վերայ խորանաձեւ հին շինուածք մի կայ և շրջականերն հնութեան այլ և
այլ հետքեր կը տեսնուին , ինչպէս են ամբողջ սիւներ և սեանց բեկորներ : Թերեւս երբեքն եկե-
ղեցի եղած վնի , ինչպէս իւր Արաբական անունն եւս կը ցուցնէ , որ կըսուի Էյն-իւ-հանիէ : այսին-
քըն աղբիւր խորանի կամ աղբիւր ղեփիւր : Լեռան կողը , ինչպէս դիմացի լեռներն , այգիներով ծած-
կուած են : Աղբիւրին կից այգին և նոյն իսկ աղբիւրը Ս . Աթոռին սեփհակաւութեանն է , ուր
տարին մի անգամ արձակուողի ժամանակ Դառ . վարժարանի աշակերտք կ'երթան , ինչպէս կ'երեւի
տաղաշարիւթենէն , Փիլիպպոսի աղբիւրը : Պաղեստինու ընդհանրապէս մերկ լեռանց և անջրդի
հովտաց մէջ , Հայաստանի ջրաւէտ հովտաց և անտառաւէտ լեռանց քաղցր և նուիրական յիշատակը
զարթուցանելով ներշնչած է այն բանաստեղծութիւնը :

Մ . Խ .

Աղքերական փիլիսոփայ խոտորկըտուր յախանց մարդ
Հա՛ խըմբեակ մի եռանդուն դիմէ զերդ հարսն գեղանազ ,
Ո՛չ պար կուսից Ս աղմայ՝ թափառ զշրմօք լալագին .
- Ամենաբոյ՝ համասպրամ յընարի ծաղկանց Եդէմին՝
Փըթթեալ յամուլն Պաղէստին :

Կայթա ՚ի թեթեւ գորշապար հարեալ ՚ի մարդս ցօղածին՝
Խոյտայ պարէ տիպ զուարթնոց ընդ ճաճանչիւք Լուսնեկին .
Եւ ընդ ոտիւքն փափկածեմ հաղիւ ծաղկունք անդ թեքին ,
Եւ յերգոց ձայն քաղցրալուր՝ զարթնուն ոգիք դիշերին ,
Հրճուի՛ բնութիւն զուարթագին :

Որդիք լերանց և հովտաց վարդեն ընդ սարս պաղպաջունս ,
Եւ հրաշացեալք պիշ հայկեան կարմիր կայտառ ընդ մանկունս՝
Զայս անդ մեղմիկ ընդ իրեարս հըծծեն ՚ի ստուերս գիշերոյն .
« Բաբէ՛ լուսնոյն ՚ի շողից ծաղկունք կաթեն երվնագոյն
Փոխան լվարդից գարնայնոյն » :

Ո՛հ , զո՞ր յայնժամ արձագանս հնչէք լերի՛նք արջնաթոյր ,
Ո յց գագաթունքդ յար խեթկին յագռաւուց կռիչ զիլ և սուր ,
Յալիս օդոյն կապուտակ ծաւալացեալ ՚ի բիւր ձայն՝
Մինչ Սելովայ ջուրց վըտակս սլանան բարբառք հայրենեան
Եւ բլուրք գոչեն՝ « Հայաստան . . . » :

Ո՛վ վեհ ոգիդ հիահրաշ , սրբազան սէր Հայրենեաց ,
Զիսրդ վառի հրատուր աւիւնդ ՚ի սիրտ և մանկանց ,
Իբր ըզկոկն վարդենւոյն զեղեալ ցայգոյն յարտասուաց՝
Ճակատքն յերկիր վայրահակ մնէն սիրովդ անձկայրեաց ,
Հանգոյն աղու տատրակաց :

Մըխիթարեանց ո՛վ վեհազն գշտոյ , Մայր մեր քաղցունի ,
Աղէ՛ սրբեա՛ զարտասուս թորթոր աչացդ ծաւի ,
Յիշէ՛ն ըզքեզ հայկազունք , յիշէ՛ն մանկունք աղածրի ,
Վըկայ՝ լերինք և հովիտք , վըկայ՝ բարձունք Սիօնի ,
Վըկայ՝ և ձորն Կեդրոնի :



Քրքմահանդերձ արշալոյս ճառագայթեալ վարդասփիռ ,
Ըստուերք տեղի տան անդրէն ՚ի թաւախիտ մայրիս ցիր ,
Յարիւոյն ելլցն ՚ի մարդէ ամպք ըզգենուն ծիրանի .
Սրեւեելեան մարգարիտ փողփողէ փայլ ըզփայլի
Ի թերթ ծաղկանց ոսկեծղի :

Վերելակեալ և 'ի կառս անդրուվարեալս զոյգ ընդ զոյգ՝
 Յարչաւասոյր ճախրասոյաց 'ի քառաձիս հրանրժոյդ ,
 Զայգորելին տայ ողջոյն լերանց արփին կենսածին ,
 Յոյր նըռւլիցն հարեալ գեղ՝ խոյս աայ դիմօք ցաւագին
 Լուսին դշտոյ գիշերին ։

Հուպ յաղբերակն Փիլիսպիայ ընդ՝ Թըզենեաց տերեւօք ,
 Հանգչի խըմբեակըն զըւարթ յանօսրագեղ ծաղկանց գորգ ,
 Դիտել զիմրդ շնականք կողով 'ի գլուխս , խընդադէմ ,
 Յարաքական երգոց նուագ ելեալ գընան փութածեմ
 Յարեւելան գրանդեաց դէմ ։

Իբրո օգեաց և այծեաց գեղմնահարուստ երամակ
 Գայ հարկանել ըզճարաւ յաղբերական 'ի վըստակ ,
 Զիմրդ ըստուերք գամ ըզգամ ճշդին լերանց բարձրաբերձ
 Յորչափ յերկնից 'ի խորան վերելս արփին առնու պերձ
 Ու անդք ակօսին հերձ 'ի հերձ ։

Առնուն ապա ըզգնալի ընդ բլրակաց դարեանդ ,
 Զորս օթոցիւ իւր պատէ այգի բեղուն արգաւանդ ,
 Ուր հոյլ ողկոյգք ծիրանի յաշտոյժ հօղմոց Թեւաբախ
 Ընդ մէջ զմիուխտ սաղարթուց ճօճեալ ճեմին առ 'ի կախ
 Զերդ յուրն կուսին մեհհանդ ։

Ամբառնան անդ և Թզենիք ըայնասաղարթ անկախիտ
 Որոց պըտուղք սիրախորժք կաթեն ջինջ յոյզ շիթ առ շիթ
 Եւ ստուերաշուք հովանիք 'ի տապայեղձ միջօրեայն՝
 Զըգեն զիւրեամբք գունդ 'ի գունդ զարաբացիս ամենայն
 Ի սոյլ սրնգաց քաղցրածայն ։

Վիմահոլով յապափոյց բղխեալ աղբիւր ցրտագին՝
 Սահանավազ 'ի ծործօրս՝ պարզէ զբիւրեղ հայելին ,
 Եւ կամ զճորանս ծաւալէ 'ի մրգաստանքս փարթամ ,
 Յայց ու 'ի խնդիր դեղձենեաց առատք պտղովք բարեհամ ,
 Եւ ձիթենեաց անթառամ ։

Ընդ մեղմնձայն սօսաւիւն տերեւաշարժ սաղարթաց ,
 Ընդ սուրբ մրմունջ կարկաջոտ ականակիա աղբերաց ,
 Եւ ոսկեթեւ Թռչնեկաց ընդ նըւագացըն գեղգեղ ,
 Խառնին անդէն հոյլ 'ի հոյլ խղճք և անուրջք վարդագեղ
 Հայկեան մանկուոյն սիրազեղ ։

Ընդ թաւաթուփ հովանեաւ որ 'ի կանաչ շրշի սէզ,
Ընկնաւ առեալք առ յարիւոյն խուսել շողից տօթակէզ,
Աչք անդ յալիս վըտակին՝ ճախրեն մրտօք շեշտակի՝
Ուր հինաւուրցըն Երասի դարիւ դարիւ զեղանի

Յեղէմին վայր փափկալի :

Յիշեն զիւրդ մերթ պայծառ փայլէր արեւ Հայութեան
ՅԱրարատայն ձիւնակող յամպխաղաց գտգաթան ,
Որպէս ճաճանչ հատանէր մինչ յարեւմուտս փառք նորուն ,
Յիշեն ու ողբան դառնապէս ըղգըժընդակ բաղդն այժմուն ,
Եւ ուխք յալիս անդ գընան . . . »

Այլ աւանիկ օրակշիռ արեգն 'ի մուտս խոնարհի ,
Հրաւէր տալով խնդամոլ մանկուոյն այնմիկ գեղանի :
Գառնան ապա պտորախումբ յուրաստ յաղքերց կարկաջուն
Եւ յանըրջոց սրտահեշտ և յըստուերաց հովասուն ,
Հրաշից յՈստան լուսարփի :

Աւերիս Կարապետեան Կ . Պօլէյի
Աշ . Ժա . Վարժարանի :

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ի Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մ Ո Ւ Ի Է Ր Ի

ԲԱՋՄԱԹԻԻ ընթերցողաց ջնջին ի-
րաց համար ունեցած՝ ճաշակը , և քա-
նի մը երեսներու մէջ ամփոփելի իրու-
ղութիւններով՝ հատոր մը կազմելու
իղձը , հոյակապ մարդկանց պատմու-
թիւնները գրեթէ միշտ անպէտ ման-
րամասնութիւններով և սուտ ու ան-
համ գռեհիկ վէպերով խաթարելու
պատճառ եղած են : Կենսագրութեանց
մէջ յաճախակի նոցա գործոց վերայ
անիրաւ քննադատութիւններ կը յա-
ւելուն : Մեք պիտի ջանամք Մոլիէրի
սոյն կարճառօտ կենսագրութեան մէջ

այս անտեղութենէն խոյս տալ : Նորա
անձնականին նկատմամբ միայն այն պի-
տի ըսեմք , ինչ որ ճշմարիտ է և պատ-
մելու արժանի , նորա գործոց վրայ լու-
սամիտ հասարակութեան զգայմանց
ներհակ նոր բան մը չի պիտի խօսիմք :
Յովհաննէս Մկրտիչ Բողբլէն ծնաւ
'ի Փարիզ 1622 Յունվար 15ին : Իւր
հայրը Յովհաննէս Բողբլէն , որ թա-
գաւորի Սենեկայարդարն էր եւ հնու-
տեաց վաճառական , և իւր մայրը , Մա-
րիամ Գրէսսէ , նորա բոլորովին իրենց
վիճակին յարմար դաստիարակութիւն

մը տուին . նա մինչեւ իւր չորեքտասանամեայ հասակը իրենց խանութին մէջ մնաց եւ բաց 'ի իւր արհեստէն՝ միայն քիչ մը կարգալ ու գրել ուսաւ : Իւր ծնողքը նորա համար թագաւորին քով իրենց ունեցած պաշտօնը ժառանգելու իրաւունքն ստացան : Բայց իւր հանձարը զայն այլուր կը կոչէր : Միշտ պէտք է դիտել , որ գրեթէ գեղարուեստից մէջ հռչակաւոր հանդիսացող բոլոր անձինք , զանոնք առանց իրենց ծնողաց հաճութեան մշակած են և իրենց բընուածինը միշտ իրենց ստացած դաստիարակութենէն աւելի բուռն եղած է :

Բողբլէնի մեծ հայրը կատակերգութիւնը կը սիրէր և զայն մերթ քնդ մերթ Հոգէլ տը Պուրկոններ կը տանէր : Դեռատի Բողբլէն անմիջապէս անընկճելի հակակրօնութիւն մը զգաց իւր պաշտօնին նկատմամբ : Իւր ուսման ճաշակն արծարծեցաւ , ստիպեց իւր մեծ հայրը որ զինքը դպրոց դնեն եւ վերջապէս իւր հօրը հաւանութիւնն ստացաւ , որ իբրեւ երթեւեկ աշակերտ Ժիզուլիթաց քով դրաւ , քաղաքացւոյ մը նախապաշարմամբ , որ կարծէր թէ՛ եթէ իւր որդին ուսումնական լինէր՝ իւր հարստութիւնը կը կորուսանէր : Պատանին Բողբլէն իւր դպրոց մտնելու եռանդէն սպասուածէն աւելի յառաջագիւ մութիւններ ըրաւ : Հինգ տարի դըպրոց մնաց , ուր Գոնդի առաջին իշխան Արման տը Պուրպոնի դասերուն հետեւեցաւ , որ ապա գրականութեան և Մոլիէրի պաշտպան հանդիսացաւ :

Նոյն ժամանակ այս դպրոցին մէջ երկու պատանիներ կային , որոնք յետոյ մեծ համբաւ ունեցան աշխարհի մէջ : Ասոնք էին Շաբէլ եւ Պէրնիէ . սա իւր Հնդկաստանի ճանապարհորդութեամբ ծանօթ է և միւսը նշանաւոր եղած է քանի մը բնական և քաղցր

ուսնաւորներով , որոնք իւր սպասածէն աւելի զինքը հռչակեցին : Հիւլիլիէ անուն մեծատուն մը իւր ապօրինի որդւոյն , փոքրիկ Շաբէլի դաստիարակութեան մասնաւոր խնամք կը տանէր և նորա ուսումնասիրական նախանձը գրգռելու համար նորա դասընկեր ըրած էր պատանին Պէրնիէ , որոյ ծնողքը անբաւական էին իրենց փափագը յագեցնելու : Փոխանակ իւր ապօրինի որդւոյն առանց նկատողութեամբ սովորական դաստիարակ մը կարգելու , ինչպէս սովոր են շատ հայրեր իրենց անունը ժառանգող հարազատ որդւոց կարգելու հռչակաւոր Գասսանտիին յանձնեց նորա դաստիարակութեան խնամքը :

Գասսանտի 'ի կանուխ ժամանակաց ճանաչած լինելով Բողբլէնի հանձարը , Շաբէլի և Պէրնիէի ուսմանց ընկերացոյց զայն : Երբէք հռչակաւոր ուսուցիչ մը աւելի արժանաւոր աշակերտներ ունեցած չէ : Նոյա իւր Եսիկուրեան իմաստասիրութիւնն ուսոյց , որ թէ եւ միւսներուն չափ սխալ , գէթ դպրոցի մէջ աւանդուածէն աւելի լաւ ոճ մը և աւելի ճշմարտանմանութիւն մը ունէր և նորա բարբարոսութենէն ազատ էր : Բողբլէն շարունակեց Գասսանտիի քով դաստիարակիլ : Դպրոցէն ելնելէն յետոյ իւր բնականէն աւելի օգտակար բարոյական սկզբունքներ ընդունեց այս իմաստասիրէն , յորոց իւր բոլոր կենաց մէջ դուն ուրեք խոտորեցաւ :

Իւր հայրը հիւանդոտ և ծառայելու անբաւական լինելով Բողբլէն պարտաւորեցաւ իւր թագաւորին քով ունեցած պաշտօնը 'ի կիրածելու : Լուի ԺԳԴԻ 1641 ին 'ի Լանկոտդ ըրած ճանապարհորդութեան ժամանակ նորա հետեւեցաւ և 'ի Փարիզ դարձին , իւր կատակերգութեան մասին ունեցած սէ-

րը, որ իւր ուսման պատճառ եղած էր, բուռն զօրութեամբ արծարծեցաւ:

Այն ժամանակ սկսեւ էր Թէառ-
րոնը ծաղկիլ, գեղեցիկ-գպրութեան այս
մասը, որ իւր խանձարուրին մէջ այն-
չափ արհամարհուած էր, իւր կատա-
րելագործութեան միջոցին Տէրու-
թեան մը փառաց սատարեց: 1625 էն
առաջ Փարիզի մէջ հաստատուն գու-
սաններ չը կային: Քանի մը խեղկատակ-
ներ, ինչպէս յիտալիա, քաղաքէ քա-
ղաք կը թափառէին: Սորա Հարսիի,
Մոնչըրէդիէնի կամ Պալգազար Պարոյի
գուսանական խաղերը կը ներկայացը-
նէին: Այս հեղինակներն իրենց գոր-
ծերը հատը տասը սկուտի կը վաճա-
ռէին:

Բիէր Գորնէյլ 1630 տարւոյն մի-
ջոցները, Թէագրոնը իւր այլանդակ և
գծուած վիճակէն բարձրացոյց: Իւր ա-
ռաջին կատակերգութիւնները, որ այն-
չափ լաւ էին իւր դարուն նկատ-
մամբ, որչափ վատ մերինին, Փարի-
զի մէջ գուսանական խմբի մը հաս-
տատուելուն պատճառ եղան: Սա-
կաւ ժամանակէն յետոյ Ռիշլիէօ կար-
դինալի տեսարանի մասին ունեցած սե-
րը՝ կատակերգութեան ճաշակը նորա-
ձեւութեան վերածեց, և այսօրուան
Ֆրանսիոյ մէջ տեսնուածէն աւելի ներ-
կայացումներ տուող մասնաւոր խումբ
բեր կային այն ժամանակ:

Բոգրլէն քանի մը պերճախօսութե-
տաղանդ ունեցող երիտասարդաց ըն-
կերակցութեամբ Սէն — Ժէրմէնի ար-
ուարձանին և Սէն — Բուլի թաղին մէջ
ներկայացումներ տուաւ: Այս ընկե-
րութիւնը անմիջապէս բոլոր միւսները
նսեմացոյց և Հոլանդացի Թէատրոն կոչուե-
ցաւ: Մանեոնի աշխատասիրած Ար-
պախէրս ողբերգութիւնը, որ 1545 ին-
չի լոյս ընծայեցաւ, Հոլանդաւոր Թէ-
ատրոնին մէջ ներկայացուեցաւ: Վեր-

ջապէս Բոգրլէն զգալով իւր հանճարը,
որոշեց բոլորովին անոր նուիրելով իւր
անձը՝ կատակերգակ եւ միանգամայն
հեղինակ լինիլ և իւր հանճարէն շահ
ու փառք քաղել:

Յայտնի է, որ Աթենացւոյ մէջ յա-
ճախակի հեղինակները կը ներկայացնէին
իրենց կատակերգութիւնները և հրա-
պարակի մէջ իրենց քաղաքացւոյ առ-
ջեւ շնորհքով խօսիլը բնաւ ամօթ չէին
համարեր: Մոլիէր այս գաղափարով
քաջաւերուած առ ոչինչ գրեց իւր
դարուն նախապաշարումները: Իտա-
լացի և Հոլէլ տը Պուրկոննի գուսա-
նաց օրինակին հետեւելու համար Մո-
լիէր անուան ստանձնեց: Արդէն Մո-
լիէր անուամբ ուրիշ կատակերգակ մի
եւս կար, որ Բոլլէ-Էնի ողբերգու-
թիւնը յօրինած էր:

Նոր Մոլիէրը Ֆրանսիոյ քաղաքա-
կան պատերազմաց տեւողութեան
բոլոր միջոցին անձանթ մնաց: այս տա-
րիներուն ընթացքին մէջ իւր տաղան-
դը մշակեց և քանի մը կատակերգու-
թիւններ պատրաստեց: Նա իտալական
տեսարանաց հաւաքածոյ մը կազմած
էր, յորոց գաւառաց համար փոքրիկ
կատակերգութիւններ կը յօրինէր: Այս
առաջին խիստ անկանոն փորձե-
րը աւելի իտալական այն վատ թէատ-
րոնէն յառաջ կը գար, ուստի գաղա-
փարած էր զանոնք, քան թէ իւր հան-
ճարէն, որ դեռ լիովին զարգանալու
առիթ ունեցած չէր: Հանճարը զմեզ
պարփակող իրաց համեմատ կը տարա-
ծի և կ'ամփոփի: Նա գաւառաց հա-
մար սիրահար Բժէլիլ, Երեմիայի Բժէլիլները
և հոսանքի յօրինեց, որոց վերնագիրները
միայն մնացած են: Քանի մը հետագրու-
թիւններ Մոլիէրի այս կարգէն եղող
երկու կատակերգութիւնները պահած
են, մին Գոլ Բժէլիլ և միւսը՝ Պարպոյի
նախնի: Ասոնք ամբողջ են և արձակ

գրուած , առաջնոյն քանի մը հաւա-
ռածներն ու քանի մը դէպքերը ախա-
բէյի մէջ պահուած են և Պարսկ-
նախնային մէջ ժողով — Տանդի-նի երրորդ
արարուածին մէկ անկատար ծրագիրը
կը տեսնուի :

Նորա առաջին կանոնաւոր կատա-
կերգութիւնն է ապրիլ , որ հինգ ա-
րարուածէ կը բաղկանայ : Այս գուսա-
ներգութիւնը 1653 ին Լիոնի մէջ ներ-
կայացոյց : Այս քաղաքին մէջ գաւա-
ռական կատակերգուաց խումբ մը կար ,
որ Մոլիէրի երեւմամբը երեսէ ինկաւ :
Այս հին ընկերութեան քանի մը ան-
գամները Մոլիէրի միացան , որ Լիոնէն
բաւականաչափ կատարեալ խումբով
մը մեկնեցաւ Լանկրտոգի վիճակները
երթալու համար : Գոնդի իշխանը , որ
Պէղիէրի մէջ Լանկրտոգի վիճակները
կը կառավարէր , յիշեց զՄոլիէր , զոր
վարժարանի մէջ տեսած էր , նորա
յայտնի պաշտպանութիւն մը ըրաւ :
Մոլիէր այս իշխանի առջեւ ներկայա-
ցոյց Ապրիլ եւ սիրոյ Եթիմիոս-ի-նը :
Կը հաստատեն թէ Գոնդի իշխանը ու-
ղեց զՄոլիէր իրեն քարտուղար կար-
գել , բայց , բարեբաղդաբար ՚ի փառս
Ֆրանսական թէատրոնի , Մոլիէր քա-
ջութիւն ունեցաւ իւր տաղանդը պա-
տուաւոր պաշտօնէ մը նախապատիւ
համարել : Եթէ այս իրողութիւնը
ճշմարիտ է , հաւասարապէս պատիւ
կը բերէ թէ իշխանին եւ թէ կատա-
կերգակին :

Մոլիէր ժամանակ մը բոլոր գա-
ւառները չընկնէ և Կլընտովի , Լիո-
նի եւ Ռուանի մէջ ներկայացում
ներ տալէն զինի , վերջապէս 1653 ին
՚ի Փարիզ վերադարձաւ : Գոնդի իշ-
խանին յանձնարարականով Լուի ԺԳ
Թագաւորի միակ եղբոր՝ Պարոնին ներ-
կայանալու պատիւն ունեցաւ , որ
զայն Թագաւորին ու մայր Թագուհոյն

ներկայացոյց : Մոլիէր եւ իւր խումբ
բը մի եւ նոյն տարւոյն մէջ Նոյնին
վահագնաւթեանց առջեւ Նիգոմի-
ոզեքոյ թիւնը ներկայացուցին այն
թէատրոնին մէջ , զոր Թագաւորի հը-
րամանաւ հին Լուիւրի Պահակաց սը-
րահին մէջ կառուցուած էր :

Ժամանակէ մը ՚ի վեր Հոգէլ տը
Պուրկոնէի մէջ հաստատուած գուսա-
նական խումբ մի կար : Ասոնք նոր
խումբի առաջին ներկայացումին հան-
դիսատես եղան : Մոլիէր Նիգոմի-
ոզեքոյ ներկայացնէն յետոյ դէպ ՚ի Թէատ-
րոնին եզրը յառաջանալով Թագաւո-
րէն ճառ մը արտասանելու հրաման
ստացաւ , որով շնորհակալութիւն
յայտնեց Նորին Վահագնաւթութեան
մարգարութեանէն եւ ճարտարու-
թեամբ Հոգէլ տը Պուրկոնէի կատա-
կերգուները դրուատեց , որոց նախան-
ձէն կերկրնէր , և ՚ի գաւառս ներկա-
յացուցած կատակերգութեան մը մէկ
մասը հանդիսացնելու թողտուութիւն
խնդրելով իւր ճառը վերջացոյց : Եւ
կատակերգութենէ մը յետոյ փոքրիկ
զաւեշտ մը ներկայացնելու նորաձե-
ւութիւնը անհետ եղած էր Հոգէլ տը
Պուրկոնէի մէջ : Թագաւորը Մոլիէրի
խնդիրը ընդունեց , որով անմիջապէս
սիրահար Եթիմիոս խաղացին : Այնու-
հետեւ սովորութիւն եղաւ հինգ ա-
րարուած կատակերգութենէ մը յե-
տոյ միարարուած կամ եռարարուած
զավեշտ մը ներկայացնել :

Մոլիէրի խումբը ՚ի Փարիզ
հաստատուելու հրաման ստանալով՝
Բզի — Պուրսոնի թէատրոնը խաղա-
կան գուսանաց հետ բաժնեցին , ու
բոնք քանի մը տարիներէ ՚ի վեր
զայն կը վայելէին : Մոլիէրի խումբը
այս թէատրոնին մէջ երեքշաբթի ,
հինգշաբթի , և շաբաթ օրերը ներկա-
յացում կը տային եւ մնացեալ օրե-

րը՝ Իտալացիք ։ Հոգէլ տը Պուրկոնեի խումբն եւս շտաթը միայն երեք ներկայացում կը տար , բայց երբ նոր կատակերգութիւններ ունենար , կա-
րող էր երեքէն աւելի ներկայացումներ եւս տալ ։

Մոլիէրի խումբն այս ժամանակէն օրհնալ յանուն իւր պաշտպանին Պա-
րոնի խումբ տիտղոսն ստացաւ ։ Մոլիէր 1659 Նոյ . 18ին իւր Մաղաճանայ պըղ-
նէի կատակերգութիւնը ներկայացոյց , որ տարօրինակ յաջողութիւն մը ունե-
ցաւ . ուստի երկրորդ ներկայացման կատակերգութիւնը պարտաւորեցան տեղե-
քու գիները բարձրացնել հանդիսակա-
նաց տարապայման յաճախութիւնը նը-
ւաղելու նպատակաւ ։ Այս ներկայաց-
մանց մէջ Մոլիէր Մասթարիլէ գերը կը
կատարէր ։

1660 ին Պարոնը Մոլիէրի խումբին
Բուլէ — Բուայալի սրահը շնորհեց , զոր
Ռիշլէիէս կօրտինալը Միլաճ ներկայա-
ցընելու համար կառուցանել տուած
էր ։ Այս ողբերգութեան մէջսյն պաշ-
տօնեան հինգ հարիւր տողէն աւելի ու-
սանաւորներ յորինած էր ։ Այս սրահը
այնչափ վատ յորինուած էր , որչափ այն
ողբերգութիւնը , որոյ համար կառու-
ցաւ ։ Մոլիէրի խումբը մինչեւ իւր
գլխաւորին մահը այս շնորհքն վայե-
լեց ։ Այնուհետեւ գուսաներգութեան
առանձնաշնորհութիւն ունեցողնե-
քուն յանձնուեցաւ , ուր թէեւ գու-
սաներգութենէ աւելի՝ բանախօսու-
թիւններ կը կատարուէին ։

Մոլիէր 1658 էն մինչեւ 1673 թը-
ւականը , 15 տարւոյ ժամանակամիջո-
ցին մէջ , իւր բոլոր կատակերգութիւն-
ները ներկայացոյց ։ Ուղեց ողբերգու-
թեանց մէջ եւս դեր կատարել , բայց
չը յաջողեցաւ . նա ձայնի արագ եւ
յստակ հնչում մի ունէր , եւ տեսակ
մը հեկեկանք , որոնք լուրջ խաղերու

անյարմար էին , բայց զաւեշտական խա-
ղերը աւելի զուարճալի կընէին ։ Օրի-
որդ տիւ Գրուաղի , Բոլ Բուասոն գու-
սանին կինը , Մոլիէրի հետեւեալ կեն-
դանագիրը կը տայ մեզ ։

«Նա որ այնչափ յոյր էր և որ այն-
չափ վտիտ , գրեթէ միջահասակ էր ,
ազնուազիր , գեղասրուն , յամրնթաց ,
լըջագէմ , ստուարաքիթ , մեծաբերան ,
թանձրաշուրթն , թխագոյն , թաւ ու
սեւայօն ։ Իւր դիմաց այնպիսի զա-
նազան շարժումներ կը տար , որոնք
իրեն բոլորովին գուսանական կերպա-
րանք մը կընծայէին ։ Քաղցր , բարեբա-
րոյ և վեհանձն բնաւորութիւն մը ու-
նէր ։ Բուռն արտասանութիւնը կը
սիրէր , և երբ իւր կատակերգութիւն-
ները գուսանաց կը կարգար , կ'ուզէր
որ իրենց տղաքներն միասին բերեն ,
որպէս զի նոցա բնական շարժումնե-
րէն օրինակներ գաղափարէ » ։

Մոլիէր Փարիզի մէջ բազմաթիւ
կուսակիցներ շահեցաւ և գրեթէ նոյն-
չափ եւս թշնամիներ ։ Հասարակու-
թիւնը լաւ կատակերգութիւնները
ճանաչելու և զանոնք ինքնին ամենայն
անաչառութեամբ դատելու վարժե-
ցոյց ։ Մի և նոյն հանդիսատեսները ,
որ ուրիշ հեղինակներու միջին կատա-
կերգութիւնները կը ծափահարէին ,
Մոլիէրի ամենափոքրիկ վրիպակը խըս-
տութեամբ մատնանիշ կ'առնէին ։
Մարդիկ մեր վրայ ունեցած ակնկալու-
թեամբ կը դատեն զմեզ , հուշակաւոր
հեղինակի մը ամենաշփոթ սխալը՝ հա-
սարակութեան չարակամութեան հետ
միանալով՝ բաւական են լաւ գործոյ
մը յարգը կորուսանելու համար ։

Լուի ԺԴ որ բնական ճաշակ մը
ունէր և արդարադատ , այլ անմշակ ,
միտք մը , յաճախակի իւր հաւանու-
թեամբ արքունիքն ու քաղաքը Մո-
լիէրի կատակերգութեանց հանդիսա-

տես կը լինէին : Այս թագաւորն ազգին համար աւելի մեծարոյ պիտի լինէր եթէ լաւագատեւը համար իւր իշխանաց վճռոյն կարեւորութիւն չտար :

Մոլիէր անագորոյն թշնամիներ ունեցաւ և մանաւանդ ժամանակակից յուր հեղինակները և անոնց պաշտպաններն ու արքանեակներն : սոքա ջերմեռանդները նորա դէմ յարուցին , նմա գայթակղական գիրքեր վերագրեցին , ամբաստանեցին , որ ճոխ մարդիկները 'ի խաղ ներկայացուցած է , մինչդեռ ընդհանրապէս մոլութիւնները միայն ներկայացուցած էր : Նա այս ամբաստանութեանց ներքեւ պիտի ընկնէր , եթէ Ռասինի և Տէբարէոյի քաջալեր և ձեռնտու հանդիսացող մի և նոյն թագաւորը , Մոլիէրի եւս պաշտպան չը հանդիսանար :

Մոլիէր հաղար ոսկւոյ թուշտի մը ունէր , որոյ մէկ եօթնորդը իւր խումբին կը տար : Իւր գործոց յաջողութենէն ստացած հարստութիւնը զինքը անկարօտ վիճակի մէջ գրին , թէատրոնին եկամուտը , շահու գրած դրամագրէ խոյն տոկոսին հետ հաշուելով՝ գրեթէ երեսուն հազար լիրա հասցած ունէր , գումար մը , որ նոյն ժամանակին՝ ներկայ ժամանակիս մէջ հաւատար գումարի մը իրական արժէքին եռապատկին չափ կ'արժէր :

Մոլիէր թագաւորին քով ունեցած վարկովը կարողացաւ իւր բժշկի որդւոյն համար կանոնիկոսի աստիճան ըստանալ : Այս բժիշկը Մոլիէրին կը կուշուէր : Հանրաձանօթ է , որ երբ Մոլիէր օր մը թագաւորին հետ ճաշի նըստած էր . « Դուք բժիշկ մը ունիք , ըսաւ անոր թագաւորը , ի՞նչ կրնէ ձեզ . -Տէր արքայ , պատասխանեց Մոլիէր , իրարու հետ կը խօսիմք , ինձ գեղեր կը տայ , զանոնք բնաւ չեմ գործածեր և կը բժշկուիմ » :

Մոլիէր իւր հարստութիւնը ողնիւ և իմաստուն կերպով մը կը տնտեսէր , ընտիր ընկերութեան մարդիկը իւր քով կրնգունէր , այն է Դարէլներ , Ժանսագներ , Տէբարօներ , և այլն , որոնք հեշտութիւնը իմաստասիրութեան կը մըացընէին : Նա Օդէոյի մէջ գիւղական տուն մը ունէր , ուր յաճախակի նոցա հետ իւր պաշտօնի կարծուածէն աւելի յոգնութիւններէն կը հանգստանար :

Վիլլոն մարաջաստը , որ իւր հանձարով ու Տէբրէոյի հետ ունեցած բարեկամութեամբը ծանօթ է , ստէպ Մոլիէրի քով կ'երթար և նորա հետ կ'ապրէր , ինչպէս Լէլիոս՝ Գէրանսի հետ : Մեծն Գոնտէ կը սրարտաւորէր զայն , որ յաճախակի իրեն այցելէ և կըսէր թէ՝ նորա խօսակցութեան մէջ միշտ ուսանելու բան մը կը գտնէր :

Մոլիէր իւր հասութիւն մէկ մասը ողորմածութենէ դերի վերոյ առատաձեռնութեւ կը գործածէր : Տաղանդաւոր դեռահաս հեղինակները մեծ պարգեւներով կը խրախուսէր . Ֆրանսիա թերեւս Մոլիէրի կը պարտի զՌասին , Գեռատի Ռասինը իւր քովն առաւ , որ իւր տասնըննամեայ հասակին մէջ Բոր - Բուայեալէն կ'ընէր թէատրոնի մը մէջ աշխատելու համար : Մոլիէր մը մէջ աշխատելու համար , Մոլիէր նմա Թէաթէն և Շալիգլէ ողբերգութիւնները յորինել տուաւ , թէև այս գործերը ներկայացուելու արժանաւորութիւն չունէին , բայց 'ի քաջալերութեան գեռահաս հեղինակին հարիւր լուրի պարգեւեց և իշխմի եղբարց ծրագիրը տուաւ նմա : Թերեւս անպէտ չէ ըսել , որ Ռասին գրեթէ մի եւ նոյն ժամանակամիջոցին մէջ , այսինքն 1661 ին , Լուրի Ժ.Գի. ամուսնութեան վրայ գեղօն մը յորինած լինելով՝ Պ. Գոլպէր յանուն թագաւորի նմա հարիւր Լուրի դրկեց : Բայց յետ ժամանակաց Մոլիէրի ու Ռասինի իրարու

հետ ունեցած գաղութիւնը, դրակա-
նութեան պատուոյն մեծ արատ մը ե-
ղաւ, մինչդեռ այս երկու հանձար-
ները, որոց մին միւսին բարերարն էր,
պէտք էր որ յարստութեամբ բարեկամու-
թեամբ ապրէին:

Մոլիէր ուրիշ մարդ մը ևս բարձ-
րացոյց ու յառաջացոյց, որ իւր տա-
ղանդին բարձրութեամբ և բնութե-
նէ օժտուած մասնաւոր ձիրքերով ա-
պագայ սերունդէն ճանչցուելու ար-
ժանի է: Այս մարդն է Պարոն անուն
կատակերգուն, որ որդերգութեան և
զաւեշտի մէջ եղական եղաւ: Մոլիէր
զայն իւր հարազատ որդւոյն նման խը-
նամեց: Օր մը Պարոն Մոլիէրի յայտ-
նեց թէ գաւառի գուսան մը, որոյ
աղքատութիւնը ղենքը կ'արգիլէր ան-
ձամբ ներկայանալու, իւր խմբին եր-
թալ միանալու համար եկած էր իրմէ
գուզնաբեայ օգնութիւն մը խնդրելու:
Մոլիէր խմանալով որ եկողը Մոնտորժ
անուն անձ մ'է, որ երբեմն իւր ըն-
կերակիցն եղած էր. հարցուց Պարոնին
թէ՝ որչափ պէտք էր տալ: Պարոնը ա-
ռանց խորհելու պատասխանեց. «Զորս
բխտող:—Տնւր նմա չորս բխտող քեզ
համար, ըսաւ Մոլիէր, և ահաւասիկ
քսան հատ ևս, զոր պէտք է ինձ հա-
մար վճարես» և այս պարգեւին մի-
ացոյց փռաւաւոր հանդերձ մը: Ասանք,
թէ և փոքրիկ իրողութիւններ են, բայց
նորա բնաւորութեան դրօշմը կը կրեն:

Ահաւասիկ ուրիշ պատմուելու ար-
ժանի կէտ մի եւս: Մոլիէր մուրացիկի
մը որդրմութիւն տուաւ. վայրկեանէ
մը յետոյ սխաւ մուրացիկը նորա ե-
տեւէն վազել և ըսաւ. «Տէր, թեր-
եւս ինձ ոսկի լուի մը տալու դիտա-
ւորութիւն չ'ունեիք, ահաւասիկ զայն
ձեզ կը վերադարձնեմ:—Ա՛ռ, բարե-
կամ, ըսաւ Մոլիէր, ահա հատ մի ևս» և
գոչեց. «Առաքինութիւնը մը կը բը-

նակի: Բացադանչութիւն մի, որ մեր-
կապարանոց ցոյց կը տայ թէ Մոլիէր
իրեն ներկայացող բոլոր դիպաց վրայ
կը խորհրդածէր եւ ամենուրեք նկա-
րել ուզած մարդոյն բնութիւնը կ'ու-
սանէր:

Մոլիէր իւր յաջողութիւններով,
պաշտպաններով, բարեկամներով եւ
հարստութեամբ ստացած երջանկու-
թիւնը չ'ունեցաւ իւր ընտանեաց մէջ:
1661 ին դեռատի աղջկի մը հետ ա-
մուսնացաւ, որ Պեժերէն և Մոտէն ա-
նուն աղնուականէ մը ծնած էր: Կրտսէին
թէ Մոլիէր այս աղջկան հայրն եղած էր,
բայց ինչ եռանդեամբ, որ այս զրպար-
տութիւնը տարածուած էր, նոյն ե-
ռանդեամբ ևս հերքուեցաւ: Բազումք
ապացուցին, որ Մոլիէր սոյն աղջկան
ծննդէնէն յետոյ ճանաչած էր նորա
մայրը: Հասակի անհամեմատութիւնը
և այն վտանգները, որոց դեռատի և
գեղեցիկ գուսանուհի մը ենթակայ է,
այս ամուսնութիւնը թշուառացու-
ցին. և Մոլիէր, թէեւ խմաստասէր,
այսու՝ ամենայնիւ իւր ընտանիքը յափ-
րութեանց, դառն վշտաց և մերթ ընդ-
մերթ այնպիսի խեղկատակութեանց են-
թարկեց, զորս այնչափ յաճախութե-
թէատրոնի մէջ ներկայացուցած էր:
Ստոյգ է թէ ուրիշներէ իրենց հանձա-
րով վեր եղող մարդիկ, գրեթէ միշտ
անոնց կը մերձենան իրենց տկարու-
թիւններով. վասն զի ինչ իրաւամբ
հանձարն զմեզ մարդկութենէն պիտի
վերտդասէր:

Մոլիէր վերջին անգամ Կաթէնիալ
կէանքն յօրինեց: Ժամանակէ մը ՚ի
վեր կուրճքի հիւանդութիւն ունէր և
մերթ ընդ մերթ արիւն կը թքնէր:
Այս կատակերգութեւ երբորդ ներկա
յացման օրը, տռաջուրնէ աւելի ան-
հանգստութիւն ղգաց, խորհուրդ տը-
ւին նմա որ բնաւ չը խաղայ, բայց նա

ուզեց ձիգ մը ընել, որ իւր մահուան
պատճառ եղաւ :

Մոլիէր միջնախաղին մէջ կարծե-
ցեալ հիւանդը իբրեւ բժիշկ ընդու-
նած ժամանակ, երբ ժիւառ (կ'երդ-
նում) արտասանեց, ջղաձգութենէ մը
բռնուեցաւ : Զայն մահամերձ իւր
տունը տարին, որ Ռիշըլիէօի փողոցին
մէջն էր : Մեծ պահոց մէջ ողորմու-
թիւն հաւաքելու համար Փարիզ ե-
կող երկու կրօնականներ, որոնք իւր
տունը կը բնակէին, քանի մը վայր-
կեան զայն խնամեցին, որոց բազկաց
մէջ իւր հոգին աւանդեց, բերնէն հո-
սած արեամբ հեղձամահ լինելով, 'ի
հասակի յիսուն և մէկ ամաց, 1673
Փետրվար 17ին : Միակ աղջիկ մը թո-
ղուց, որ խիստ մտացի էր : Իւր այրին
կէրէն անուամբ գուսանի մը հետ ա-
մուսնացաւ :

Մոլիէրի առանց կրօնական օգնու-
թեան մեռնելու դժբաղդութիւնը և
զաւեշտի դէմեղած նախապաշտումը՝
Հարլէյի տը Շանվալոն Փարիզի ար-
քեպիսկոպոսը պարտաւորեցին Մոլի-
էրի թաղումը մերժել : Թագաւորը
մեծ ցաւ զգաց նորա մահուան վրայ

և հաճեցաւ խնդրել Փարիզի արքեպիս-
կոպոսէն, որ զայն եկեղեցւոյ մը մէջ
թաղեն : Սէնդ-Էտիէնի ժողովրդապե-
տուն ու ժողովաւորը շուրջից յանձն
առնուլ : Ռամիլը, սր զՄոլիէր միմի-
այն իբրեւ կատակերգակ կը ճանաչէր
և կ'անգիտանար որ նա հոյակապ հե-
ղինակ մը, իմաստասէր մը և իւր սե-
ռին մէջ մեծ մարդ մը էր, յուզարկա-
ւորութեան օրը նորա դրան առջեւ
խանցաւ, իւր այրին պարտաւորե-
ցաւ սլաւութեաններէն ստակ թափել,
և այս ողորմելիները, որոնք յանգէտս
յուզարկաւորութիւնը խռոված էին,
պատկաւանօք նորա մարմնոյն ընկերա-
ցան :

Նորա թաղման մոտին յարուցուած
դժուարութիւնը եւ իւր կենաց ըն-
թացից մէջ կրած անիրաւութիւնները
յորդորեցին հաշակաւօր Բ. Պուհուրը
հետեւեալ տապանագիրն յօրինել, որ
Մոլիէրի համար բոլոր դրուածներէն
միակ պատմուելու արժանին է, և որ
ցարք նորա դործոց սկիզբը դրուած
սուտ ու սխալ պատմութեան մէջ բը-
նաւ չէ տեսնուած :

Դու աշնուացուցիր Քաղաքն ու Արքուհիք :

Բայց փոխարէն ինչ տրիտուր ստացար :

Ֆրանսացիք պիտի շինին օր մը

Իրենց ապերախտութենէն :

Նոցա համար այնպիսի կատակերգակ մը պէտք էր

Որ իրենց կրթութիւնը իւր փառքն ու ուսումն համարէր :

Բայց, Մոլիէր, քու փառացի բան մը չը պիտի պակսէր

Եթէ քո քաջիկ նկարագրած թերութեանց մէջ

Ֆրանսացւոց ապիրատութիւնը կշտամբած ըլլայիր :

Թարգ. — Ի Ֆրանսէիէն

Մ. Ս. Յակոբեան :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 8.)

Ախլաթի բերդին գրաւումն, իսկա՛մ
զօրաց ցիր ու ցան փախուստն, Կարնոյ
կուսակալին պաշտօնէ դադարումն եւ
այլ տեղեկութիւնք:

Ախլաթի Կայսերական բանակն, որոյ սպարապետն էր Սէբաստիոյ կուսակալ Մէհմէտ փաշայ, Ռուսաց զօրքը յանկարծակի կոխելով, անդ գտնուած քառասուն հազարի չափ զօրքը ամենեքեան տազնապով ՚ի փախուստ ածապարեցին. թէ և Բդեշը քանի մի սպասաւորներով Ախլաթի բերդը մտաւ, այլ Սեֆէր ամսոյ 16 ին երբ թշնամին բաղմութեամբ բերդին վերայ յարձակեցան, անմիջապէս անձնատուր եղան, և Ռուսք բերդը գրաւեցին: Իսկ Կարնոյ կուսակալ Ղալիպ փաշայ, վշատական խօսքեր յառաջ բերելով, հաշտութիւն լինելու խընդիւններ գրած էր, վասն որոյ նոյն ժամանակի պարագայից նկատմամբ հարկ էր զայն իւր պաշտօնէն հեռացնել, որպէս և եղեւ իսկ հրամանաւ Արքային, և անոր տեղը յաջորդեց Կայսերական հանքաց վերատեսուչ Սալէհ փաշան. իսկ Ղալիպ փաշայ զրկեցաւ իւր վեղիրական աստիճանէն և Պալիքէսեր նստելու հրաման եղաւ, այլ յաքսորատեղին հասնելէն զինի անմիջապէս մեռաւ: Ռուսաց զօրքը Կարսայ եւ Ախլաթի բերդերը գրաւելէն յետոյ, մինչեւ Կարնոյ վեց ժամ հեռաւորութիւն մնալու տեղեր արշաւեցին, այն կողմերը գտնուած բռնակչաց ոմանք, և Պարսից հպատակները Ռուսաց հպատակելով, նոցա բաղմութիւնը աւելի ստուարացուցին, և այս պատճառաւ խիստ շատ կարեւոր դատուեցաւ այն կողմերը աւելի

զօրացնել և ամրացնել. վասն որոյ արեւելեան պատշաճաւոր գաւառներէն պէտք եղած զօրքը պատրաստելով զրկեցին. և Սէբաստիոյ գաւառին կուսակալ Հագգի փաշային, որ Ամասիոյ նստած էր, Վէզիրութեան աստիճան շնորհելով, հրաման եղաւ օր յառաջ Կարին հասնիլ: Սոյն ժամանակին Տըրապիզոնի կուսակալ և Սպարապետ Հոսան փաշայի տկարութիւնը և պաշտօնէն դադարման կարեւորութիւնը ծանուցանելով, իսկոյն դադարեցաւ, և նորա յաջորդեց Ճանիկի հարկահանի փոխանորդ Օսման պէյ Վէզիրութեան աստիճանաւ: Իսկ Ալիշ փաշայ, որ յառաջագոյն Շուճուի Կայսերական բանակէն թշնամեցն կողմը ապատակ սփռելու զրկուած էր, նա պատերազմի բռնուելով երկու հազարէն աւելի Ռուսաց զօրքէն ՚ի բերան սրոյ կոտորեց եւ աւելի քան ղերեք հարիւր գերի վարեց և այլ կազմած և կողոպուտ աւարի առաւ: Եւ նոյն ժամանակին Վառնայի չըջակայները պատահած երկու պատերազմին մէջ 5-6 հազար անձինք եւս կոտորեցան և շատերը գերի վարեցան:

Վառնայի բերդին գրաւումն, եւ այլ դէպքեր:

Ռուսաց զօրքը Վառնայի բերդը ՚ի ծովու և ՚ի ցամաքի պաշարեցին և սաստիկ նեղի ձգեցին Սիրոսի Եղսուֆ Փաշան, որ բերդն էր, որ և իցէ պատճառաւ երկնաղիւ տաշարեալ Րուֆէլի զօրքերով իբրեւ գերի Ռուսաց բանակը փախաւ, և Ռուսաց զօրքը Րէպիլ Խիւր ամսոյ 3 ին կիւրակէ օրը բերդը մտան և առանց աշխատութեան այն քան պաշարաց և այլ պէսպէս կազմածոց տիրեցին: Եւ ծովապետ Փաշան, որ դարձեալ բերդն էր, իւր զօրքերով և բռնակչաց հետ ՚ի միասին խաղաղու-

Թեամբ արձակեցին, և մնացեալ զօրքը կադանօք գերի վարեցին: Երբ այս տղախուր լուրը Կ. Պօլիս գումեց, այն է բերդին այսպիսի անխուսառնութեամբ յափշտակութիւնն, Տէրութիւնն և բոլոր Մահմետական ժողովուրդը խոր սգոյ և ծանր արտմութեան մէջ ընկեց: Վասն որոյ Մէսիւրիի և ուրիշ պէտք եղած տեղերը ամրացնել փոյթ տարին, և Պոսնայի նախկին կուսակալ Ապտորահիմ փաշան, որ Կոստանդնուպոլսէն զօրագնդին հրամանատար լինելու Կ. Պօլիս բերուած էր, Եուսուֆ փաշայի պաշտօնին բարձրացաւ. Գարահիսարի և Մէնթէշէի նահանգներն ալ տրուելով, Մէսիւրիէ ղրկուեցաւ: Եւ Ատանայի նախորդ կուսակալ Նուրի փաշային գրուեցաւ, որ օր յառաջ փութայ Ահմետլուի պահպանութեան հասնի: Եուսուֆ փաշայի սոյն գործոյն մէջ յայտնապէս ըրած նենգութիւնը և անհաւատարմութիւնը ըստուգուելով Սիրող և Մէլանիի և ուրիշ տեղեր գտնուած կալուածքը եւ ինչքն Տէրութեան կողմէն գրուելով գրաւեցաւ, և ինքը բաւական ժամանակ գերութեամբ Հոճայ պէյ նստաւ, և ի վերջոյ ժամանակին դէպքերը փոխուելով Կ. Պօլիս հրաւիրեցաւ եւ յատուկ տեղ սահմանուելով՝ անդ նստելու հրաման եղաւ: Իսկ մեծ վեզիր Մէհմէտ Սէլիմ փաշայի Վառնայի բերդին օգնութեան հասնելու մասին ծուլութիւնը և թուլութիւնը և քանի մի անպարկեշտ գործերը յայտնուելով, այնուհետեւ անհնարին էր իրմէ հաւատարիմ ծառայութիւն յուսաւ, և հարկ էր զայն փութով իւր պաշտօնէն դադրեցնել, ուստի Կոստանդնուպոլսէն Ռեփիկաթ ամսոյ 16ին հինգշաբթի օրը անարգութեամբ իւր պաշտօնէն հրաժարեցուցին, և բոլոր ինչքը և ստացուածքը Սըքուէիս գը-

րաւեցին, և վերն ի Կէլիպօլի յաքսորա դատապարտեցին, եւ ծովապետ Իզզէթ Մէհմէտ փաշան, որ Վառնայի Կոստանդնուպոլսէն փութացած էր, մեծի Վեզիրութեան աստիճանին ամբարձաւ. ծովապետութիւնն ալ արքունի սենեկապետ Ահմէտ աղայի շնորհեցաւ Բիրիւան-Բէան աստիճանաւ, բաց յայտնաւ Մելիւն Էօմէր փաշայ, որ Վառնայի օգնականութեան պաշտօնը ստանձնած էր, իւր պաշտօնին մէջ Թերութիւն նշմարուելով Վեզիր-Բէան աստիճանէն ղրկեցաւ և Կէլիպօլի աքսորեցաւ, և նորա պաշտօնը Կոստանդնուպոլսէն յառաջ պահ գնդին սպարապետ, Ալի փաշայ ժառանգեց Վեզիրութեան աստիճանաւ:

Մոռայի բերդին ապստամբաց տիրելն, եւ երկու ամսանց աքսորիցն:

Մոռայի կուսակալ և սպարապետ Եգիպտական իշխան Մէհմէտ Ալի փաշայի որդի Իպրահիմ փաշայ յարտաքուստ պատահեալ քանի մի զանցառութենէ և պաշարաց սպառումէն տոկաւալ, պատրաստ գտնուած զօրքերով դէպ ի Եգիպտոս չուեց գնաց: Զինի նորա անմիջապէս Գաղղիական զօրաց բաղմութիւնը նաւերով նոյն կողմերը ժամանեցին, և Մոռայի մէջ Պալլէ Պատրայ և այլ բերդերն եւ ծանուցեալ տեղերն, որ Իսլամաց ձեռքն էր, նախանձորդը յափշտակեալ տիրեցին, և նոյա մէջ գտնուած Իսլամ ժողովուրդը Զմիւռնոյ կողմերը ղրկեցին: Իսկ այս կողմը Քէլէճի շարք Իլլէի ձուլայ, Բասիմ Էֆէնտին իրեն օգնական դառնելով ծրագիր մի պատրաստած էր, որուն մէջ Կոստանդնուպոլսէն ղրկուած զօրքերը և իւր յորդուհանութեան միջոցներն ձեռք

բերել, և ժամանակին հանդամանաց նկատմամբ միշտ խաղաղութիւնը պատերազմէն վեր կը դասէր, այս ծրագիրը առանց պէտք եղած տեղը ներկայացնելու, աստ անդ ցոյց կուտար և կը կարգացնէր, այս անհաճոյ և միանգամայն Կայսեր կամաց հակառակ գործը իւր ականջը հասնելով, մին 'ի Կիպրոս և միւսն 'ի Հռոդոս աքսորեցան, քանի մի օրէն զինի այս դէպքը աւելի զայրոյթ պատճառելով Կայսեր որդւոյն, թէ և վտանգաւոր հրամաններ ըրած էր անոնց համար, այլ միջնորդութեամբ ոմանց, Իլլէի Տոլլայ 'ի Սէբաստիայ բերդարգել, և Բասիէ Էֆէնդին խաչայ-լիէնէ զսկիւլով աքսորեցան: Իսկ Իլլէի Տոլլայ շատ ջանցած յաքսորս ոգեմաշ ցաւոյ հանդիպեալ ողբովք և հառաչանք մեռաւ:

Պաշտօնէից փոխոխութիւն, եւ ոմանց աքսորումն, Ռուսաց նաւերուն գալուստը, նոր դրամահատութեան որոշում, մեծ Եպարքոսի փոխոխութիւնն, նոր բերդին գրաւումն, զգետուց փոխոխութիւնն:

Հետեւեալ փոխոխութիւններն եւ զան կայսերական հրամանաւ, մինչեւ ցայս վայր բանակին մեծ սպարապետը (Սէր Գաբիէ Էրէն), որ Այոուսի նահանգն էր Շուսլի երթալու, Էսատ փաշայ որ կայսերական բանակն էր, բողոքութեամբ զօրաց Այոուսի կողմերը երթալու. Շուսլի բանակին զօրապետ Նիւսէին փաշան մեծ ըստարապետին օգնական մնալու: Գաւառմանի կուսակալ Էմին փաշայ Վիտինի յառաջապահ զօրաց վերայ երթալու. Մարաշի կուսակալն, որ ըստ պահանջման իւր պաշտօնին յառաջագոյն Կ. Պօլիս եկած էր, Նիկոպօլի պահպանութեան երթալու:

Ատանայի կուսակալ, Զիլթովի պատեւրազմին, և Սեբաստիայ կուսակալ Մէհմէտ փաշայ, որ յառաջ մեծ սպարապետին օգնական եկած էր, Այինէ կղզին պահպանութեան երթալու հրաման եղաւ, և իւրաքանչիւրն իւր պաշտօնատեղին դնաց, յետ այսորիկ բանակը գտնուած այլ և այլ պաշտօնէից փոխոխութիւններ, և ոմանց իսկ աքսորումն տեղի ունեցաւ: Այս անգամ քանի մի Ռուսաց նաւեր Պողչայ կղզին առջեւ եկան խարսխեցին և միջերկրական ծովուն կիրճը պաշարեցին, իսկ կայսերական նաւատորմին հրամանատար Թահիր փաշան, որ յիշեալ կիրճը կը սպասէր, պաշտօնէն զըրկեցաւ եւ Անդրիանուպօլիս զըրկեցաւ, և փոխանակ նորա կարգեցաւ կայսերական նաւուց նաւապետ Մուստաֆայ պէյ, և քանի մի շոգենաւ ես դրուելով այն կողմը զըրկեցաւ, պատուէր լինելով նմա որ յիշեալ վնասակար նաւերէն զչուշանայ:

(Շարունակելի)

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Առ Պ. Մ. Գ.

Ձեր նամակն ընդունեցինք 'ի մասին Եօզղատու քստմնելի դիպաց, ընդ նմին և Ձեր խորհրդածութիւնը ճաշկաստանի կառավարական վիճակին վերայ: Կարելի չէ անթաց աչք և անտարբեր ոգւով կարդալ Ձեր նամակին նկարագրական մասն, որով կենդանի և սրտաշարժ կերպով կը պատկերացնէ Եօզղատու դժբաղդ մերաջնեից կրած բարոյական և նիւթական աղէխարշ աղէտներն Տէրութեան կանոնաւոր զօրքերէն: Ձեր դատողութիւններն և խորհրդածութիւններն ևս շատ բա-

Ֆաւոր և ողջամիտ են, բայց կը ցաւիմք ըսել, որ Սիօնի մէջ չը պիտի կարողանամք հրատարակել, վասն զի Սիօնը անհատական խմբագրութիւն մի չը լինէ ըսլ՝ չէ կարող ամեն բարոյական տուգանք և մնաս աչքն տռնելով ամենայն ազատութեամբ գրել և հրատարակել, ուստի զանց առնելով նորա հրատարակութիւնը՝ կը բաւականանամք սա կաւ ինչ դիտողութեամբ :

Մեր դաւառացի եղբարց կապութիւնը, ստոյգ է, որ շատ դառն եւ դժուարատար է, քանի որ Տաճկաստանի մէջ ճշմարիտ քաղաքակրթութիւն և լուսաւորութիւն չը կայ, եւ քանի որ երկրին օգուտը և շահը մը տաճող պաշտօնեայք շատ սակաւ են իրենց քսակն ու շահը մասձող պաշտօնեայքերէն : Երբ տգիտութիւն, մշտնջենականութիւն եւ շահաթիրութիւն միանգամայն կը տիրեն Թուրքաստանի մեծ մասին վերայ, միշտ անպահաս պիտի ըլլան այսպիսի անգթութիւնները, եւ միշտ զերծ չը պիտի ըլլայ երկիրը այսօրուան տագնապներէն, բայց այսու ամենայնիւ խոստում յուսահատելու չէ : քանի որ ամեն խորհող կը վկայէ, թէ այս ամեն հարստահարութիւնը ընդդէմ են Վեհապառ Սուլթանին բարեսէր կամաց և ընդդէմ բարձրաստիճան Նախարարաց և ամեն ազատամիտ և հայրենասէր Մահմատականաց զգացմանց : Յուսով լի եմք, որ այդ ամեն անգթութեանց հեղինակներն անպատիժ չը պիտի մնան, թէ և Տէրութեան պաշտօնեայք, եւ թէ և կանոնաւոր զինուորք են : իրենց պաշտօնը աւելի կը ծանրացնէ իրենց բարբարոսական արարքները, վասն զի դոքա պարտաւորութիւն ունին հասարակութեան խաղաղութեանը, պատուոյն և ապահով կապութեան հսկել ընդդէմ վայրենաբարոյ հարստահար-

չաց : երբ ինքեանք առաւել քան ըզհարստահարիչ կը կեղեքեն, կը խռտանգեն պարկեշտ եւ հաւատարիմ հպատակները և կը սրբապղծեն անոնց ընտանեկան սրբութիւնը, անտարակոյս աւելի մեծ պատասխանատուութեան կ'ենթարկին :

Ամեն բան ժամանակով կ'ըլլայ, և ժամանակն է, որ կ'ընէ : Կարող եմք ժամանակին գործած հրաչքներն հասկանալ, եթէ ասկէ 40 կամ 50 տարի առաջ Թուրքաստանի ունեցած բարոյական վիճակն արդի վիճակին հետ համեմատեմք : ներկայն հաղարապատիկ բարեւաւ կը դանեմք, այս ամենը հպատակասէր վեհապետաց և նոյս հայրենասէր նախարարաց անխոնջ ջանից արդասիքն է :

Կը յուսամք, որ այսուհետեւ առաւել ևս պիտի բարեւաւի Տաճկաստանի բնակչաց վիճակը, քանի որ ներկայ բարեկեան Սուլթան ՀԱՄԻԾ Բ. Վեհապառ Կայսեր միակ փափազն և կամքն է իւր ամեն կարգի եւ արդի հպատակաց բարօրութիւնը եւ եղբայրական հաւատարութիւնը : Ասոր մեծ ապացոյց մի կրնայ համարուիլ երկրագործական դպրոցի մը հաստատութեան հրամանը, եւ գիտէք, որ յառաջագիմութեան գլխաւոր տարրերէն մին կամ առաջինն է երկրագործական արուեստին զարգացումը, յորմէ կախումն ունին ուրիշ շատ մը արուեստներ եւ մանաւանդ երկրին վաճառականութեան յաջող վիճակը : Երկար եւ անդորր կեանք կը մաղթեմք, որպէս զի իւր արդար փափազը 'ի գլուխ տանի պէտք եղած բարենորոգումներն ընել հրամայելով 'ի շինութիւն երկրին եւ 'ի մխիթարութիւն հպատակ ժողովրդոց :



3ԱՆԿ

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

Ճշմարտութիւնը անմահ է . (Շարունակելի)	193-197
Առաջին խաթիւն — Հիւճապուն վեհապառ	
Սուլթանին	197-198
Աստղագիտական . — Արեգակնային աշխարհ	199-202
Աղբիւրն Փիլիպպեայ	202-205
Կենսագրութիւն Մոլիէրի	205-212
Պատմական . (Շարունակելի)	213-215
Պատասխան Առ Պ. Մ. Գ.	215-216

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիւնը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ մէկուկէս
աւթածալ թղթով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մէքիսի : Զանաւարհի ծախքով
միասին : Կանխիկ վճարէ :
- Գ. Զատ տետրակ առնել աւելցող պէտք է ամեն մէկ տետրին չորս դա-
հեկան վճարէ :